

приводів із заданими характеристиками. Одержані результати є особливо корисними для автоматизованого проектування електроприводів постійного струму.

1. Эткин В.А. Термодинамика неравновесных процессов переноса и преобразования энергии. – Саратов, 1991. 2. Вестерхоф Х., ван Дам К. Термодинамика и регуляция превращений свободной энергии в биосистемах: Пер. с англ. – М., 1992. 5. Щур І. Застосування принципів нерівноважної термодинаміки для аналізу енергетичної ефективності електроприводів // Проблеми економії енергії: Зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. – Львів, 2001. – 140 с.

УДК 621.314

М.А.Яцун

Національний університет “Львівська політехніка”, кафедра ЕМА

ПРОСТОРОВІ ГАРМОНІКИ МРС КЛІТКИ РОТОРА АСИНХРОННОГО ДВИГУНА ЗА НАЯВНОСТІ ДЕФЕКТУ В ОДНОМУ СТРИЖНІ

© Яцун М.А., 2002

Визначені комплексні величини просторових гармонік магніторушійної сили додаткових струмів від дефекту в стрижні короткозамкненої клітки обмотки ротора асинхронного двигуна.

Complex value space harmonic of the magnetomotive force at the addit current from the defekt in the bar squirrel-cage rotor winding induction motor has been determined.

При незначному порушенні симетрії короткозамкненої клітки ротора можна прийняти, що напруга живлення і струм неробочого ходу залишаються незмінними. Стан магнітної системи будемо враховувати коефіцієнтом насичення. Аналіз проведимо за основними (першими) гармоніками всіх величин.

Струм неробочого ходу (i_0) створює обертову магніторушійну силу (МРС), величина якої на один полюс за першою гармонікою у точці повітряного проміжку з координатою x $F_0 = (0,45/p)mI_0w_1K_{o61}\sin(\omega t + \pi x/\tau)$, де відлік координати x (кута $\alpha = \pi x/\tau$) береться від осі фази А зі струмом $i_0 = I_0\sqrt{2}\sin\omega t$; p , m , w_1 – кількість відповідно пар полюсів, фаз і витків у фазі статора; K_{o61} і τ – відповідно обмотковий коефіцієнт і полюсний крок; $\omega = 2\pi f$ – колова частота; f – частота змінного струму.

МРС F_0 створює основне магнітне поле, яке обертається з частотою $n=60f/p$ і наводить у дефектному (першому) стрижні короткозамкненої обмотки ротора електрорушійну силу (ЕРС)

$$\begin{aligned}
 e_{01} &= B_{01}lv_B = \frac{2p\tau n_B}{60} l \frac{\mu_0 F_0}{K_H K_\delta \delta} = \frac{2p\tau n_B}{60} l \frac{\mu_0}{K_H K_\delta \delta} \frac{0,45}{p} m I_0 w_1 K_{o61} \times \\
 &\times \sin \left[\omega t + \frac{\pi}{\tau} \left(x_0 - \frac{2p\tau n_p}{60} t \right) \right] = 2fs\tau l \frac{0,45\mu_0}{pK_H K_\delta \delta} m I_0 w_1 K_{o61} \sin \left(s\omega t + \frac{\pi}{\tau} x_0 \right) = \\
 &= E_{01m} \sin \left(s\omega t + \frac{\pi}{\tau} x_0 \right), \tag{1}
 \end{aligned}$$

де $E_{01m} = 0,9\mu_0 m f s t l l_0 w_1 K_{\delta 01} / (p K_n K_{\delta} \delta)$; $x = x_0 - 2r p n_p t / 60$ – координата розташування дефектного стрижня; x_0 – початкова координата стрижня; n_p – частота обертання ротора; n_p і v_b – відносна частота і швидкість обертання ротора (відносно поля статора).

У комплексній формі

$$\dot{E}_{01} = \frac{E_{01m}}{\sqrt{2}} e^{j(\pi x_0 / \tau)} = E_{01} e^{j(\pi x_0 / \tau)}. \quad (2)$$

Еквівалентний комплексний опір фази короткозамкненої клітки ротора [1]: $\underline{Z}_E = \underline{Z}_c + \underline{Z}_k / [2 \sin^2(\Theta / 2)] = Z_E e^{j\varphi_E}$, де \underline{Z}_c і \underline{Z}_k – комплексний опір відповідно стрижня та елемента короткозамкненого кільця між двома сусідніми стрижнями; $\Theta = 2\pi r / n$; n – кількість стрижнів у обмотці ротора.

Тоді струм у стрижні за відсутності дефекту

$$\dot{I}_{c1c} = \dot{E}_{01} / \underline{Z}_E = \frac{E_{01m}}{\sqrt{2} Z_E} e^{j(\pi x_0 / \tau - \varphi_E)}. \quad (3)$$

Відомо [1, 2], що розподіл додаткового струму у короткозамкненій клітці ротора асинхронного мотора при збільшенні опору у першому стрижні на величину \underline{Z}_{d1} визначається при $k = 1$ виразом

$$\begin{aligned} \dot{I}_{c1} &= - \frac{2 \dot{I}_{c1c} \underline{Z}_{d1} \operatorname{sh}[(n-1)\gamma_1]}{\underline{Z}_0 \{ \operatorname{ch}[(n-1)\gamma_1] + 1 \} + (2\underline{Z}_c + 2\underline{Z}_{d1} + \underline{Z}_k) \operatorname{sh}[(n-1)\gamma_1]} = \\ &= D_1 E_{01} e^{j(\omega t + \pi x_0 / \tau - \varphi_E + \varphi_{D1})} / Z_E; \end{aligned} \quad (4)$$

при $k = 2, 3, \dots, m, \dots, n$

$$\begin{aligned} \dot{I}_{ck} &= \frac{4 \underline{Z}_{d1} \operatorname{sh}(\gamma_1 / 2) \operatorname{ch}[(n-1)\gamma_1 / 2] \operatorname{ch}[(n/2 - k + 1)\gamma_1]}{\underline{Z}_0 \{ \operatorname{ch}[(n-1)\gamma_1] + 1 \} + (2\underline{Z}_c + 2\underline{Z}_{d1} + \underline{Z}_k) \operatorname{sh}[(n-1)\gamma_1]} \dot{I}_{c1c} = \\ &= D_k \dot{I}_{c1c} = D_k e^{j\varphi_{Dk}} E_{01} e^{j(\omega t + \pi x_0 / \tau - \varphi_E)} / Z_E = D_k E_{01} e^{j(\omega t + \pi x_0 / \tau - \varphi_E + \varphi_{Dk})} / Z_E, \end{aligned} \quad (5)$$

де

$$\begin{aligned} \underline{D}_k &= D_k e^{j\varphi_{Dk}} = \frac{4 \underline{Z}_{d1} \operatorname{sh}(\gamma_1 / 2) \operatorname{ch}[(n-1)\gamma_1 / 2] \operatorname{ch}[(n/2 - k + 1)\gamma_1]}{\underline{Z}_0 \{ \operatorname{ch}[(n-1)\gamma_1] + 1 \} + (2\underline{Z}_c + 2\underline{Z}_{d1} + \underline{Z}_k) \operatorname{sh}[(n-1)\gamma_1]}; \\ \underline{Z}_0 &= \sqrt{\underline{Z}_k (\underline{Z}_k + 2\underline{Z}_c)}; \quad \operatorname{th} \gamma_1 = \sqrt{\underline{Z}_k (\underline{Z}_k + 2\underline{Z}_c)} / (\underline{Z}_k + \underline{Z}_c). \end{aligned}$$

При обриві першого стрижня

$$\dot{I}_{cko} = \frac{\operatorname{sh}(\gamma_1 / 2) \operatorname{ch}[(n/2 - k + 1)\gamma_1]}{\operatorname{sh}[(n-1)\gamma_1 / 2]} \dot{I}_{c1c}; \quad \dot{I}_{clo} = -\dot{I}_{c1c}; \quad (6)$$

$$\dot{I}_{cko}^* = I_{cko}^* \exp(\varphi_{iko}) = \frac{\dot{I}_{cko}}{\dot{I}_{c1c}} = \frac{\operatorname{sh}(\gamma_1 / 2) \operatorname{ch}[(n/2 - k + 1)\gamma_1]}{\operatorname{sh}[(n-1)\gamma_1 / 2]}; \quad \dot{I}_{clo}^* = -1. \quad (7)$$

У табл. 1 наведені результати розрахунків за виразом (7) додаткових струмів у короткозамкненій клітці ротора при обриві одного (першого) стрижня і різних значення ковзання ($s = 0,02; 0,2; 1,0$) для випадку, коли $\underline{Z} = \underline{Z}_c / \underline{Z}_k = (50 + j250s) / (1 + j2s)$ і $n = 30$. Вони показують, що при віддаленні по колу в обидва боки від обірваного стрижня відносні модулі додаткових струмів у здорових стрижнях значно зменшуються і повертаються за фазою у напрямі випередження. Разом з тим при збільшенні навантаження відносні модулі додаткових струмів дещо зменшуються і переходять за фазою через максимум.

Таблиця 1

**Відносні модулі і фази додаткових струмів
у стрижнях клітки ротора при обриві першого стрижня**

k		s = 0,02		s = 0,2		s = 1,0	
		$I_{c k 0}^*$	$\Phi_{i k 0}^o$	$I_{c k 0}^*$	$\Phi_{i k 0}^o$	$I_{c k 0}^*$	$\Phi_{i k 0}^o$
1		-1	0	-1	0	-1	0
2	30	0,091	-1,474	0,081	-9,856	0,065	-5,82
3	29	0,075	-1,121	0,068	-7,72	0,057	-4,677
4	28	0,061	-0,763	0,058	-5,546	0,051	-3,514
5	27	0,05	-0,399	0,049	-3,327	0,045	-2,332
6	26	0,042	-0,028	0,042	-1,057	0,04	-1,134
7	25	0,034	0,353	0,036	1,267	0,036	0,074
8	24	0,029	0,743	0,03	3,642	0,032	1,279
9	23	0,024	1,142	0,026	6,052	0,029	2,467
10	22	0,02	1,548	0,023	8,463	0,027	3,611
11	21	0,017	1,954	0,02	10,816	0,025	4,682
12	20	0,015	2,345	0,018	13,013	0,023	5,643
13	19	0,013	2,698	0,017	14,952	0,022	6,45
14	18	0,012	2,987	0,016	16,476	0,021	7,064
15	17	0,011	3,177	0,015	17,457	0,02	7,449
16		0,011	3,244	0,015	17,796	0,02	7,58

Комплексна амплітуда i -ї просторової гармоніки обертової магніторушійної сили (МРС) від додаткових струмів у короткозамкненій клітці ротора асинхронного двигуна при обриві одного (першого) стрижня (рис.1) визначається виразом

$$\begin{aligned}
 \dot{F}_{дi} &= \frac{1}{\pi} \left\{ \frac{1}{2} \int_0^{\alpha_1} \dot{I}_{c1} \sin(i\alpha) d\alpha + \int_{\alpha_1}^{2\alpha_1} (\dot{I}_{c1}/2 + \dot{I}_{c2}) \sin(i\alpha) d\alpha + \dots + \right. \\
 &\quad \left. + \int_{(m-1)\alpha_1}^{m\alpha_1} \left(\dot{I}_{c1}/2 + \sum_{k=2}^m \dot{I}_{ck} \right) \sin(i\alpha) d\alpha + \dots + \int_{(n-1)\alpha_1}^{n\alpha_1} \left(\dot{I}_{c1}/2 + \sum_{k=2}^n \dot{I}_{ck} \right) \sin(i\alpha) d\alpha \right\} = \\
 &= -\frac{\dot{I}_{c1}}{2\pi i} \left\{ \cos(i\alpha_1) - 1 - \frac{\sin^2(i\alpha_1/2) \left[2 \cos^2(i\alpha_1/2) \operatorname{sh}[(n-1)\gamma_1/2] + \operatorname{sh}\gamma_1 \operatorname{ch}[(n-1)\gamma_1/2] \right]}{\operatorname{sh}[(n-1)\gamma_1/2] \left[\sin^2(i\alpha_1/2) + \operatorname{sh}^2(\gamma_1/2) \right]} \right\} = \\
 &= -\frac{C_n \dot{I}_{c1c} \operatorname{sh}[(n-1)\gamma_1/2] \sin^2(i\alpha_1/2)}{2\pi i \operatorname{sh}(\gamma_1/2)} \left\{ 2 + \frac{2 \cos^2(i\alpha_1/2) \operatorname{sh}[(n-1)\gamma_1/2] + \operatorname{sh}\gamma_1 \operatorname{ch}[(n-1)\gamma_1/2]}{\operatorname{sh}[(n-1)\gamma_1/2] \left[\sin^2(i\alpha_1/2) + \operatorname{sh}^2(\gamma_1/2) \right]} \right\}, \quad (8)
 \end{aligned}$$

де $\alpha_1 = 2\pi/n$.

Комплексна амплітуда основної гармоніки МРС симетричної клітки ротора на один полюс [4]

$$\dot{F}_{ppm} = \dot{F}_{pm} e^{j(p\alpha - \pi/2)}, \quad \text{де } \dot{F}_{pm} = n \dot{I}_{c1c} / (\sqrt{2}\pi p), \quad \dot{I}_{c1c} = I_{c1c} e^{j(\pi x_0 / \tau - \varphi_E)}. \quad (9)$$

Тоді відносна комплексна амплітуда i -ї гармоніки МРС клітки ротора на один полюс від додаткових струмів при наявності дефекту в одному стрижні

$$\dot{F}_{\text{діо}}^* = \frac{\sqrt{2}\dot{F}_{\text{ді}}}{\dot{F}_{\text{рм}}} = -\frac{C_n p \text{sh}[(n-1)\gamma_1/2] \sin^2(i\alpha_1/2)}{\text{insh}(\gamma_1/2)} \left\{ 2 + \frac{2 \cos^2(i\alpha_1/2) \text{sh}[(n-1)\gamma_1/2] + \text{sh}\gamma_1 \text{ch}[(n-1)\gamma_1/2]}{\text{sh}[(n-1)\gamma_1/2] [\sin^2(i\alpha_1/2) + \text{sh}^2(\gamma_1/2)]} \right\}. \quad (10)$$

При обриві першого стрижня

$$\dot{F}_{\text{діо}}^* = F_{\text{д}}^* \exp(\varphi_{\text{д}}) = -\frac{p \sin^2(i\alpha_1/2)}{\text{in}} \left\{ 2 + \frac{2 \cos^2(i\alpha_1/2) \text{sh}[(n-1)\gamma_1/2] + \text{sh}\gamma_1 \text{ch}[(n-1)\gamma_1/2]}{\text{sh}[(n-1)\gamma_1/2] [\sin^2(i\alpha_1/2) + \text{sh}^2(\gamma_1/2)]} \right\}. \quad (11)$$

Таблиця 2

**Відносні амплітуди і фази просторових гармонік МРС
від додаткових струмів у короткозамкненій клітці ротора**

i	s = 0,02		s = 0,2		s = 1,0	
	$F_{\text{д}}^*$	$\varphi_{\text{д}}^{\circ}$	$F_{\text{д}}^*$	$\varphi_{\text{д}}^{\circ}$	$F_{\text{д}}^*$	$\varphi_{\text{д}}^{\circ}$
1	0,039	1,449	0,044	8,462	0,051	3,88
2	0,03	0,458	0,031	2,379	0,033	0,919
3	0,022	0,141	0,023	0,638	0,023	0,189
4	0,017	0,012	0,017	-0,042	0,017	-0,034
5	0,014	-0,051	0,014	-0,37	0,014	-0,213
6	0,012	-0,086	0,012	-0,551	0,012	-0,284
7	0,01	-0,108	0,01	-0,681	0,01	-0,327
8	$9,093 \cdot 10^{-3}$	-0,121	$9,001 \cdot 10^{-3}$	-0,732	$8,872 \cdot 10^{-3}$	-0,355
9	$8,105 \cdot 10^{-3}$	-0,131	$8,016 \cdot 10^{-3}$	-0,779	$7,896 \cdot 10^{-3}$	-0,373
10	$7,308 \cdot 10^{-3}$	-0,137	$7,224 \cdot 10^{-3}$	-0,812	$7,112 \cdot 10^{-3}$	-0,386
11	$6,653 \cdot 10^{-3}$	-0,142	$6,574 \cdot 10^{-3}$	-0,835	$6,469 \cdot 10^{-3}$	-0,395
12	$6,104 \cdot 10^{-3}$	-0,145	$6,03 \cdot 10^{-3}$	-0,85	$5,932 \cdot 10^{-3}$	-0,401
13	$5,638 \cdot 10^{-3}$	-0,147	$5,568 \cdot 10^{-3}$	-0,861	$5,477 \cdot 10^{-3}$	-0,405
14	$5,237 \cdot 10^{-3}$	-0,148	$5,172 \cdot 10^{-3}$	-0,866	$5,087 \cdot 10^{-3}$	-0,407
15	$4,888 \cdot 10^{-3}$	-0,148	$4,827 \cdot 10^{-3}$	-0,868	$4,748 \cdot 10^{-3}$	-0,408
16	$4,582 \cdot 10^{-3}$	-0,148	$4,525 \cdot 10^{-3}$	-0,866	$4,451 \cdot 10^{-3}$	-0,407

У табл. 2 наведені результати розрахунків за виразом (11) відносних амплітуд і фаз просторових гармонік МРС ($i = 1 \dots 16$) від додаткових струмів у короткозамкненій клітці ротора при обриві одного (першого) стрижня, і різних значеннях ковзання ($s = 0,02; 0,2; 1,0$) для випадку, коли $\underline{Z} = \underline{Z}_C/\underline{Z}_K = (50+j250s)/(1+j2s)$ і $n = 30$. Вони показують, що зі збільшенням навантаження асинхронного двигуна відносні амплітуди просторових гармонік МРС дещо зростають і

переходять за фазою через максимум. Зі збільшенням порядкового номера гармоніки МРС монотонно зменшуються за амплітудою і повертаються за фазою у бік відставання.

1. Яцун М., Яцун А., Хліпальський Ю. Розподіл струму в короткозамкненій обмотці ротора асинхронного двигуна за наявності дефектів у ній // *Електромеханіка. Теорія і практика: Пр. наук.-техн. конф., присвяченої 100-річчю від дня народження видатного українського вченого-електромеханіка Тихона Губенка.* – Львів, 1996. – С. 203–206. 2. Яцун М., Яцун А. Розподіл і симетричні складові додаткових струмів у короткозамкненій обмотці ротора асинхронного двигуна за наявності дефектів в одному стрижні // *Теоретична електротехніка.* – 2000. – Вип. 55. – С. 124–128. 3. Яцун М., Яцун А. Додатковий електромагнетний момент асинхронного мотора від дефекту у стрижні короткозамкненої обмотки ротора // *4-th INTERNATIONAL MODELLING SCHOOL of AMSE-UAPL.* – Crimea, Alushta, Ukraine, 10-15 September 1999. 4. Яцун М.А. Просторові гармоніки МРС симетричної клітки ротора асинхронного двигуна // *Вісн. НУ “Львівська політехніка”.* – 2001. – № 435. – С. 186–189.